

מלמטה, וכשם שלמטה הוא שליש תנור כן למעלה, והוי אמה ושליש. אבל בירושלמי" אמרו גבי תנור, היה עשוי כמין שובך, פירוש שאין בו פתח למעלה אלא שפתחו מן הצד ויש למעלה כמין נקבים. מהו, נשמעינה מן הדא ובכירה טפה, וכירה לא כמין שובך היא עשויה, פירוש שכן כירה האמורה בתלמוד פתחה מן הצד ולמעלה סתומה [ויש בה] מקום שפיתת ב' קדירות"*) ועשויה נקבים נקבים. ותימר בין למעלה בין למטה טפה וכאן [נמין"]*) בין למעלה בין למטה ג"ט. ע"כ. ולמדנו ממנו דהא דתנן ובכירה טפה בין מלמעלה בין מלמטה קתני. ולמדנו גם כן דכי תנן אתנור ארבע אמות היינו בשפתו למעלה לפי (שלמעלה) [שמעלה] שלהבת דרך פתחו, אבל כשפתחו מן הצד די לו בגובה למעלה שלשה טפחים. וכירה שלנו שפתחה למעלה הויא אמה ושליש:

רבי שמעון אומר לא אמרו (וכו') [כל השיעורין האלו אלא שאם הזיק פטור מלשלם]. וסברי רבנן דלית הילכתא כרבי שמעון, דהא אוקמה אביי כשיטה בפרק הבית והעלייה"*) ואע"ג דלגבי דליקה קיימא לן כרבי שמעון שאם עברה והזיקה פטור, כדאיפסיקא הילכתא כוותיה בהכונס צאן לדיר"*)⁵⁹. התם דלפי שעה, כל שהרחיק כדינו אם הזיק אונס הוא. אבל הכא דמדליק בו"*) תדיר צריך הוא ליתן דעתו בכל עת שלא יזיק, כי עם התדירות אפשר הוא שיוזיק אם לא יתן דעתו, וכדי שלא למעט תשמישו לא צימצמו עליו השיעור לגמרי:

האמור שם לענין שבת לזה. ור"ת"*) יישב הלשון קצת, והכי קאמר כי בחרס הזה אין בו שום שיעור לא לענין מיעוט טומאה ולא לענין שבת, דכיון"*) שאין שיעור טומאה צריך מלח למעט, ולפי שאין בו שיעור לענין שבת המלח ממעט. שאלמלא כן היינו חוששין דילמא שקיל ליה לחרס להשתמש בו, ושקיל נמי למלח כדי שלא ילקה הכותל, אשתכח דלא מבטל ליה. ועדיין הענין והלשון דחוק, דאפילו היה שיעור בחרס לענין שבת לא חשיב כולי האי דלא מבטל ליה:

[דף כ ע"ב] באומר"*) שם תחא גניזתו. פירוש עד שיהא לו פנאי לגנוזו כראוי אצל תלמיד חכם וכיוצא בו. ואע"ג דלא מבטיל ליה הכא לעולם, מכל מקום עד ההוא זימנא דמבטיל ליה ממעט, כיון דמחמת איסור (ובמקום) [כמקום] גניזה משוי ליה:

מתניתין. מרחיקין את הריחים (וכו') [שלשה מן השכב שהן ארבעה מן הרכב]. בירושלמי"*) גחלקו (ר"י) [ר' יודן בן פזי] ורבנן אם משערין מן השפה החצונה או מן הפנימית, וקיימא לן כרבנן דאמרי מן השפה הפנימית ועובי כותלי התנור מכלל שיעור ההרחקה:

ובכירה טפה. היה נראה דהיינו שיעור קרקעיתו. אבל למעלה לא יהיב שיעורא. ויש אומרים משום דסתם כירה נמוכה ויש הימגה עד הגג יותר מכשיעור, דסתם גג גבוה עשרה. וזה אינו מחזור. ויש אומרים"*) דילמד למעלה

הגהות המו"ל

עשויה ותימר בין מלמעלה בין מלמטה טפה וכאן כיון למעלה בין מלמטה ג"ט.

64) בכ"י החיד"א כתובה חיבת "וכא" (כמו בירושלמי שלפנינו) ואח"כ מחקה הסופר וכתב במקומה "ובתנור". ובנמוקי יוסף גרס בירושלמי: "וכאן נמין", וכן גלע"ד שצ"ל בדברי רבנו.

65) ב"מ קיח ע"ב.

65) ב"ק סא ע"ב.

66) בכ"י א': "דמדליק בור תדיר" ונמחה הרי"ש

59) וכ"כ בתוד"ה דלית ביה שיעורא.

60) בכ"י החיד"א: וכיון.

61) בדפוס שלנו ליתא.

61) ירושלמי ב"ב ס"ב ה"א.

62) בכ"י החיד"א כתוב על הגליון וז"ל: עיין

בח"מ סימן קנה והיא סברת הרמ"ה עכ"ל.

63) לשון הירושלמי דפוס זיטאמיר: היה עשוי

כשובך מהו נישמעינה מהרה ר"א עד שחאה תחתיו מעזיבה ג"ט ובכירה טפה וכירה לא כמין שובך היא

שהוא פגום אלא מפני שנשתנה, כי הבישול משביחו" (כמו שפורש בירושלמי דמסכת תרומות י"א). ור"ת פירש כי הטעם מפני ההבל שהוא יפה לו וכן" לאוצר. ויש קצת הוכחה לדבריו בירושלמי"א, דגרסינן התם חד תנא דבי רבי אושעיא יהב חמריה באיגרא (דביני ביני) (דבי באני) ואסריה, א"ל המשנה הטענת, לא שהטע' המשנה אלא דריחי דבני (חסרי) [מסרי]. ובאיגרא דמרחץ תבלא איכא מן הסתם ולא עשן. וכן פירש ר"ח משום חמימות. ונראה דתרווייהו איתנהו, ומשום כל חד מינייהו מצי מעכב. ומיהו קשה קצת אם מפני ההבל לבדו למה אמר בירושלמי כל שכן דירתו:

חנות שבחצר (וכו') [יכול למחות בידו ולומר לו איני יכול לישון מקול הנכנסין ומקול היוצאין]. פירוש לא מחמת הקול, שהרי קול הפטיש והריחיים קשה ממנו שאינו יכול למחות בידו"א. ועד כאן לא אקשינן בגמרא אסיפא אלא מקול התינוקות בלבד, כדמוכח התם בהדיא. ועוד דאי מחמת הקול הוא הנכנס באזניו, למה התירו בגמרא בחצר אחרת שבמבוי. אלא הטעם מפני רבוי הנכנסין. וכן פ"י בירושלמי"א דיכיל למימר מן דו אזלי ואתי

לא יפתח אדם חנות (וכו') [של נחתומין ושל צבעין תחת אוצרו של חברו]. ודייקי רבנן" דלהכי לא קתני לא יעשה, לאשמועינן שאפילו היה לו חנות בסמוך לא יפתח לו פתח בבית שתחת אוצרו של חברו, כי דרך הפתח יעלה העשן או ההבל ויוזק. והא דקתני תחת אוצרו, שאלו בירושלמי תחת דירתו מהו אמר רב אחא כל שכן דירתו. ונראה בגמרא מדברי רש"י"א כי אע"פ שיש רשות מפסקת בין החנות והאוצר לא יפתח, כי ההבל והעשן אין מחיצה מפסקת. וכן דעת הרשב"א: ומיהו אם עשה חלונות וכיוצא, שיצא משם ההבל והעשן בכדי שלא יזיק רשאי לפתוח. והכל לפי ראות הדיינים:

ומלשון משנתינו נראה כי החנות מעכבין עליו קודם שישתמש בו, כיון שמוכן ועשוי להזיק, וכמו שאמרו לענין עבודת הכרם וכל כיוצא בהם: וטעם עיכוב זה פירש רש"י מפני העשן. והקשה ר"ת"א אם כן היאך שנינו ביין התירו מפני שמשביחו. שהרי שנינו"א יין מעושן פסול לנסכים, אלמא מפסידו. וזו אינה קושיא, דדילמא ההוא ביין שהעשן קשה לו, כדאיתא בגמרא"א. אי נמי דהתם לא מפני

הגהות

(71) צ"ל וקשה לאוצרי. ולשון התוספות שההבל מוזק את האוצר אבל את היין משביח.
(72) וזה לשון הירושלמי בפירקין ה"ג: תני באמת ביין התירו אע"פ שממעטו אלא שמשביחו. רב אושעיא כו' שמע הדין תנייה יהב חמריה גו איגריה דבני אסריה חמריה. אמר המשנה הטענת. לא שהטענת המשנה אלא דריחא דבני מסרי חמריה עכ"ל. אסריה חמריה פירוש גסרד ינו, מלשון חבנא טריא.
(72) וכ"כ הרב המגיד בפיו מה' שכנים שנתקשה בזה הרמב"ם.
(73) וזה לשון הירושלמי (דפוס ויטאמיר): אילין דמלפין סליא דעברין מסוגין אילין לאילין יכלין חבריהן למימחי בדיהון דו יכול מימר ליה אינון אזלין ואתיין בעיין לך ולא משכחין יתך והן מרביין עלינו את הדרך עכ"ל. ועיין בס' כחות פסים שתמה דתא אולא כרשב"ג ולא קי"ל כחותיה אלא מחילה בפירוש

של "בור" כלומר שצ"ל בוי, ובכ"י החיד"א, דמדליק בנר תדיר. ואולי צ"ל שמדליק בו אור תדיר.
(67) כ"כ הרשב"א, הובא ב"מ.
(67) ירושלמי ב"ב פ"ב ה"ב.
(68) עיין בש"מ שכן דקוק הרשב"א מדפירש רש"י גבי בנה עליה ע"ג ביתו מהו שבנה עליון עליה ע"ג ביתו, ומשמע שאם עשה אוצר בעליה העליונה אסור אע"פ שעליה האמצעית מפסקת.
(69) לעיל דף יח. בתורה לא יפתח אדם חנות של נחתומין.
(69) מנחות פו ע"ב.
(70) לקמן בסמוך האי דידן אפי' קוטרא דשרגא נמי קשיא ליה.
(70) פ"י ואעפ"כ יין מבושל פסול לנסכים, הינו במעושהו.
(70) ירושלמי תרומות פ"א ה"א.

ולא משכחין לך הן מרבין עלינו את הדרך. וכן פירשו המפרשים^(*). והא דנקט איני יכול לישון לאו דווקא :

ודייקי רבנן^(*) אמאי קתני האי לישנא חנות שבחצר ולא נקט אחד מבני החצר שבקש לעשות חנות וכו'. ונראה דהא קמ"ל דאפילו היה שם כמה שנים יכול לעכב עליו, ואין לו חזקה^(*). דכריחא דבית הכסא דמי, וכן פסק הרמב"ם^(*). וקצת מרבותי^(*) היו מכריחין דקמ"ל דאפילו קנין ושטר לא מהני ליה, ויאמר סבור הייתי שאני יכול לקבל ועכשיו איני יכול. אבל נראה שזה אינו, [ד]אפילו בקוטרא וריחא דבית הכסא מהני קנין ושטר כדבעינן למימר לקמן^(**). ובירושלמי^(***) נחלקו בזה רשב"ג ורבנן, וקיימא לן כרבנן דאמרי משקבל עליו אינו יכול לחזור בו, דהא רבן שמעון בן גמליאל יחידא. ועוד כי אמרו שם אתיא דרבן שמעון בן גמליאל כרבי מאיר דאמר לענין מומין יכולה היא שחאמר סבורה (וכו') [הייתי שאני יכולה לקבל ועכשיו איני יכולה לקבל], ולית הילכתא כרבי מאיר במסכת כתובות^(*). ואי משום דיוקא דלישנא דמתניתין, לאו דסתם לן כרבן שמעון בן גמליאל מדלא אדכרוה בגמ' ירושלמי, (דילמא) [דלימא]^(*) מתניתין דלא כרבנן דמומין. אלא לענין חזקה איתניא כדפרישנא. כך נראה לי :

אבל עושה כלים ויוצא ומוכרין בשוק.

פירוש ואע"פ שלפעמים מוכר בביתו אין בכך כלום דארעי הוא :

ולא מקול הריחים. פירוש כשאין שם אלא נכנסין ויוצאין לפי^(**) שהוא מבני המבוי^(*). וכן נראה מדאמרינן בגמ' דבחצר אחרת מותר, וסתמא אמרינן ואפילו באותו מבוי. וכן נראה בגמרא^(*) במימרא דרב הונא לענין בר מבוי דאוקי ריחיא, וכפירש רש"י ז"ל. וכן עיקר : גמרא. והא דתני ושל חמור שלשה (וכו') [מן האצטרובל]. פירש רש"י ריחים שמנהיגים אותם על ידי חמור, ומשנתינו בריחים של יד. ואינו נכון דהיאך יעבור החמור בין הריחים והכותל בשלשה טפחים. ועוד למה לא יהא נדנוד בריחים שמנהיגין בחמור כמו בריחים של יד. ורבינו חננאל^(*) פירש כי כשעושין מצב בארץ מעצים ומאבנים ונותנין הריחים עליהם נקרא ריחים של חמור. כאותה שאמרו במשנה^(**) חמור של נפחים טמא, על העץ שנושא המיטה, וזהו האצטרובל. והריחים עצמם נקרא הקלת. ואדם יושב כנגדה במקום גבוה, ורגליו מתוחות למטה ומסבב הגלגל ברגליו וטוחן. ולפי שאינם מונחים על הקרקע אין להם נדנוד אלא קול. והיינו דפרכינן, התם מאי טיריא איכא, ופירוש טיריא נדנוד :

הכי גרפינן התם משום קלא. ולא גרסינן אלא^(***), שהיה נראה שאנו חורין מן הטעם הראשון שעושה נדנוד, וזה אינו. אלא הכי קאמר

הגהות

- (79) כתובות ע"ז ע"א.
- (80) פירוש מדלא אמר בירושלמי בהאי לישנא מתניתין דלא כרבנן, דהוה משמע דלית הילכתא הכי.
- (80*) בכ"ז תחיד"א : למי.
- (81) וכ"כ רבינו לקמן כא. ד"ה האי בר מבואה ולקמן ס. ד"ה מתניתין, ע"י"ש.
- (82) דף כא ע"ב.
- (82*) כ"כ תוד"ה ושל בשם ר"ח.
- (82**) כלים פ"ד מ"ג.
- (82***) וכ"כ הרמב"ן והרשב"א, וכן גירסת הרי"ף.

- מהני, ונלע"ד דלא פליגי רבנן עליה דרשב"ג בסעמא דמילתא אלא דס"ל דמהני מחילה.
- (74) וכ"כ הרמב"ן והרשב"א.
- (75) וכ"כ הרשב"א, הובא בשט"מ.
- (76) לקמן כג. וכ"כ הרמב"ן שם והביא ראייה מהירושלמי שבסמוך.
- (77) פ"י מה' שכנים ה"ב.
- (78) הרשב"א, הובא בשט"מ.
- (78*) כ"כ רבינו לקמן כג ע"א ד"ה ולענין הא דאמרין.
- (78**) ירושלמי דפירקין ה"ג.

שם תבואתו עד לאחר פתיחת החנות, מי חשיבי דברים אלו כאילו קדם לחנות או לא, והוא שכיבד" (ורביבן עלייתו לאוצר, ואם תמצא לומר דהא לא חשיב אוצר, ריבה חלונות בעלייתו" (להכניס אויר, כדרך עושה אוצר תבואה, שהוא מעשה בגופו של אוצר מהו, ואם תמצא לומר דהא לא חשיבא קדימה, שאינו הוכחה גמורה, בנה עלייה חדשה להכניס שם אוצרו מהו, הא ודאי מעשה גמור ומוכיח הוא, או דילמא אפילו הא (ודאי" (לא מהני כיון שלא הכניס שם אוצרו ממש, ולא אפשרטא, והוא ליה קולא לנתבע, ואינו נמנע, ומכל מקום למדנו לפי דברי רש"י" (כי אע"פ שיש בית בין חנות ועליית האוצר, היה מעכב עליו, (אילו) [אי לא] קדם ממש האוצר שם, ואין הבית הפסק: בעי רב הונא [בריה דרב יחושע] הכנים תמרי (וכו') [ורמוזי מאי], פירוש נהי דאינהו לא חשיבי אוצר לעכב (וכו') [מחמת עצמן], מי הוי התחלת אוצר לדין קדימה, וקשיא לי ותפשוט מדקתני ביין התירו, וי"ל דלאו ראייה היא, דדילמא לא התירו אלא בעוד שהיין בו, אבל כשיכניס שם אוצר אסרו דהתחלת אוצר היא, אי נמי דשאני אוצר יין שאין עשוי להעביר משם חביותיו ולעשות שם אוצר אחר: תנא ביין התירו מפני שמשביחו, וא"ת למה לי מפני שמשביחו, כשלא יפסידנו סגי, וי"ל דאין הכי נמי אלא דבעי לאשמועינן מילתא,

דהתם מפני הקול (וכו') [מתנדנד הקרקע" (כדכתיב" (ותבקע הארץ לקולם, וכדאמרינן בחולין" (גבי אריא דבי עלאי דכי שאג נפל שורי דמתא, אבל בליכא טיריאה, משום קלא לא מנעינן, כדאיתא במתניתין בהדיא, ולעיל" (נמי אמרינן הא קמ"ל דטיריאה קשה לכותל, אלמא משום טיריאה הוא:

והתניא בתנור ארבעה ובכירה שלשה. פירוש במעמידו בעלייה.

ופרקינן דההיא מתניתא בשל נחתומין דתנור דידן, פירוש בשל משנתינו, בכירה של נחתומין, יש אומרים דכיון דלא קתני מתניתא שיעורא אחרינא למעלה בשל נחתומין, דדינייהו בזה כתנור משנתינו, דלענין שלהבת אין הפרש ביניהם, ולענין חום של מטה הוא שיש הפרש ביניהם, כי אלו מתוך שתדירין מחממין יותר, וחומם יורד" (ונקב" (ושורף, ויש אומרים דנקט שיעורא למטה וממנו נלמוד למעלה להוסיף לפי חשבון, וכן נראה:

[תנא] ואם היתה רפת בקר (וכו') [קודמת לאוצר], פירוש מותר ואפילו לאחר שיש חצר שם, דכיון שקדם ברשות קדם חזקה לגמרי:

בעי רבא" (וכו') [כיבד וריבך לאוצר מהו], הנכון כפירוש רש"י דכולהו בבעל האוצר שקדם ועשה דברים [אלו" (לצורך האוצר קודם שיפתח הלה חנותו, אבל לא הכניס

הגהות ה מ ו

(89) צ"ל: "והוא ששאל כיבד וריבך עלייתו לאוצר מהו".
(90) וכ"פ ר"י ו' מיגש בשם הר"ף, אבל בשם ר"ח כתב דאחנות קאי.
(91) תיבת "ודאי" נראית ט"ס, דהא בעינן לא איפשרטא, וצ"ל דילמא.
(92) מירוש מדלא פירש רש"י בעינן כמו שפירש הר"י ו' מיגש, דמבעי ליה כשבנה תחתון עליה ע"ג זה הבית שהוא רוצה לעשות בו חנות של נחתומין והפסיק בין החנות ובין העלייה כדי שלא יעלה ההבל אם יכול עליון לעכב על התחתון עדין לעשות שם

(83) כל זה כתוב בשט"מ בשם הרשב"א, ומ' שכצ"ל.
(83) מלכים א' א' ותבקע הארץ בקולם, ועיין חולין ז': דאמרו שהוא לשון הבאי.
(84) חולין נט ע"ב ושם איתא שורי דרומי.
(84) לעיל דף יח. ועיי' שו"ת תורה דטיריאה.
(85) בכ"י החיד"א: יותר.
(86) בכ"י א': הנוקב ושורתו.
(87) בגמרא שלנו: בעי אב"י, וכן הוא בעליות ה"ר יונה.
(88) כן לשון רבנו בסמוך: דברים אלו.

לשון חכמים עושר יי. אי נמי דקמ"ל דאע"פ שממעטו הרי משיחו ויצא הפסדו בשכרו יי):

סיפא [אתאן] לחצר אחרת. פירוש ואפילו באותו מבוי כדפי' לעיל. וכן הלכה. ואע"ג דרבא פליג עליה, היינו דלישנא דמתניתין לא אתי שפיר, אבל עיקר דינא לא פריך. וכן דעת כל הפוסקים.

בתינוקות דגוים. פירוש שמלמדן אומנות. והוא הדין דישאל, אלא אורחא דמילתא נקט שדרך תינוקות דישאל ומוצתם ללמדם תורה. ואסור ללמד לגוי תורה (**). כדכתיב ומשפטים בל ידעום. ואע"פ שאסור ללמדם אומנות, משום איבה שרי, אבל תורה לעולם אסור:

ת"ש מי שיש לו בית בחצר [השותפין ה"ז לא ישכירנו לא לרופא וכו']. פירוש לא למימרא דלדידיה גופיה לא מעכב, דהא ליתא, כדאיתא באידך מתניתא. אלא דקמ"ל דאע"ג דיהבי ליה רשותא לדידיה, לא מהני לשכיר שלו:

בספרא דמתא. פירש רש"י שמלמד כל תלמידים שבעיר, ואוושא מילתא טובא. פירוש לפירושו שהוא מלמד יותר מחמשת ועשרים, שהוא שלא כתקנת יהושע (***). ויש מפרשים" בסופר השטרות ואיכא נכנסין (וכו') [ויוצאין]. וכיון דבהא ליכא תקנה, דינו כשאר אומנות:

דף כא ע"א ויהושע בן גמלא שמו. אפשר דלאו [היינו] יהושע בן גמלא דמסכת יומא [דף יח ע"א] דעיילא עליה מרתא בת ביותס תרקבא דדינרי לקיסר (**). כי היכי דלוקמיה בכהנא [רברבי], דאלמא לא היה אדם כשר יי. אי נמי יש לומר דהוה [איהו], ובתר דשמש בכהונה גדולה הכשיר מעשיו והיה העיר:

ועריין מכנים כבן י"ו. פירוש כי קודם לכן קטנים היו כדי להוליכם בקצה הפלך: **התקינו יי שיהיו מושיבין בכל מדינה ומדינה.** פירוש שיהיו מושיבין בעיר החשובה שבמדינה ונדרשות (ואסקלאות) לכל אדם: **ובכל עיר ועיר.** מלמד תינוקות כפי צורך העיר:

עד בר שית לא תקבל. עד בן שית

ה ג ה ו ת

"תיקנו" לשון רבים דס"ל שזקנים שבדורו היו עמו כמו שכתב בסמוך "תקנת יהושע וזקנים".

(96) אבות פ"ה מ"ב.

97 וכ"כ בהגהות מיימוניות פ"ב מה' ת"ת ס"ק ב', ועיי"ש שם בכ"מ, ועיי' כאן תוד"ה בבביר.

97 לעיל כ ע"ב ד"ה ולא מקול הריחים, וכ"כ לקמן ס. ד"ה מתניתין.

97** חגיגה יג. ועיי' בפירוש רבנו גרשום כאן שכתב שאם רוצה ללמד ס' רפואה או מקרא מעכב עליו. וצ"ע.

97*** וכ"כ הרמב"ן דכיון שמלמד ליותר מג' מעכב עליו שאין זו מצוה מן המובחר. ועיי' ח"מ קנ"ו בב"י שכתב בשם תשובת הריטב"א דל"ד תינוקות של בית רבן אלא ה"ה לדרוש לרבים תורה. (98) ר"ת, וכ"כ בתוד"ה בסופר מתא, וכ"כ רגמ"ה.

חנות או לא. דמדלא פירש הכי מוכח דס"ל לרש"י דודאי אעפ"כ מעכב עליו, שאעפ"כ ההבל עולה ומוזק. (93) לשון הגמרא כתובות קג, ועיי' בשט"מ בשם הרשב"א דר"ל דקמ"ל דהבאל מעלי ובעובדא דר' אושעאי דירושלמי דלעיל. (93) כלומר וקמ"ל שמפני טעם זה התירוהו, וכדאיתא ברשב"א.

93** צ"ל "לינאי מלכא".

94) וכ"כ רבנו ביומא ית. בשם י"מ. וכן הוא בתי"י במזמור סא.

94** כ"כ רבנו ביבמות סא. בשם תוס'. וביומא ית. תירץ עוד שאע"פ שהיה חסיד מעיקרא מ"מ היה שם גדול ממנו בחכמה ובמנין.

95) בגמ' שלנו: עד שבא יהושע ב"ג ותיקן שיהיו מושיבין מלמדי תינוקות בכל עיר ועיר. אבל רבנו גורס